

RAFAŁ SOWIK

Akademia Muzyczna im. Grażyny i Kiejstuta Bacewiczów w Łodzi

Katedra Edukacji Muzycznej

Wybrane podręczniki do edukacji muzycznej w klasach I–III na tle reform oświatowych w latach 1997–2011

STRESZCZENIE:

Niniejsza publikacja jest rozważaniem na temat podręczników do edukacji muzycznej dla klas I–III szkoły podstawowej. Autor omawia główne założenia kolejnych reform oświatowych. Opisuje wybrane podręczniki, z których korzystali uczniowie w różnych okresach – przed i po kolejnych reformach oświatowych. Przystawia również nowatorski, interaktywny podręcznik, skupiając się na zawartych w nim treściach muzycznych.

SŁOWA KLUCZOWE: podręczniki, edukacja muzyczna, szkoła podstawowa, reforma oświatowa.

Miejsce i rola muzyki w nauczaniu dzieci w młodszym wieku szkolnym to zagadnienie niezwykle interesujące. Ze względu na wagę problemu jest ono tematem dyskusji zarówno nauczycieli praktyków, jak i specjalistów.

Edukacja muzyczna prowadzona na etapie kształcenia zintegrowanego jest istotnym czynnikiem rozwoju dziecka: intelektualnego, estetycznego, emocjonalnego i fizycznego. Jest również fundamentem, na którym bazuje kształcenie muzyczne na dalszych etapach edukacji. W młodszym wieku szkolnym kształtują się zainteresowania i motywacje, które mają decydujący wpływ na powodzenie w rozwoju muzycznym. Wtedy rozwijają się podstawowe zdolności muzyczne oraz muzykalność. Kisiel zwraca również uwagę na to, że w kształceniu zintegrowanym poprzez ekspresję dziecka następuje zespolenie poszczególnych elementów sztuki, w tym również muzyki z pozostałymi obszarami poznania. Doświadczenia dziecka związane z dźwiękiem, ruchem, tańcem, barwą, fakturą pobudzają aktywność dziecka, wzbogacają jego doznania, rozwijają osobowość [Kisiel 2005].

Popowski stwierdza, iż szkolnictwo ogólnokształcące pomimo utraty wyłączności na realizację zadań powszechnej muzycznej edukacji i silnej konkurencji w edukacji nieformalnej powinno mimo wszystko odgrywać rolę przewodnią w troszczeniu się o kształtowanie kultury muzycznej. Realizacja tego zadania jest coraz trudniejsza, poprzez bardziej wygórowane upodobania muzyczne uczniów oraz popyt na artystyczną działalność szkoły w danym środowisku [Popowski, Grusiewicz 2014].

Agnieszka Weiner dodaje, iż rozwój społeczeństwa informacyjnego wymusza na nauczyciela posiadanie nowych kompetencji. Powinien on jak najwcześniej wpajać uczniom umiejętności selekcji, przetwarzania i porządkowania informacji. Ma on również wyzwalać nieodkryte wcześniej możliwości dziecka poprzez wykorzystywanie nowoczesnych środków dydaktycznych [Weiner 2006].

Przed nauczycielem klas młodszych stoi bardzo ważne, ale jednak trudne do zrealizowania, zadanie w zakresie edukacji muzycznej. Jednak przez odpowiedni dobór metod, form pracy, a także materiałów (w tym podręczników) może kierować procesem kształcenia dla osiągnięcia jak najlepszego efektu edukacyjnego i wychowawczego.

Kształcenie muzyczne uczniów klas młodszych szkoły podstawowej na przestrzeni lat ulegało wielu zmianom. Był to efekt kolejnych reform oświatowych.

CELE I ZAŁOŻENIA REFORM OŚWIATOWYCH Z ROKU 1997 ORAZ 2009

Reforma oświatowa z lat 1997–2001 spowodowała swoistą „rewolucję”. Podmiotem nauczania stał się uczeń: jego indywidualny rozwój, potrzeby i zainteresowania. W klasach I–III szkoły podstawowej wprowadzono kształcenie zintegrowane, a w klasach IV–VI pojawiły się bloki przedmiotowe. Powstały gimnazja. Dokonano zmian w podstawie programowej, gdyż poprzednia nie gwarantowała uczniom nabycia umiejętności łączenia wiedzy w bloki tematyczne [Książek 2001].

Kolejna reforma oświatowa z 2009 roku była odpowiedzią na zauważalne negatywne skutki w poziomie wykształcenia. Ponownie dokonano zmian w podstawie programowej, ponieważ istniejąca do tej pory przestała spełniać swoją funkcję. Była ona adresowana do znacznie mniej skomputeryzowanej populacji, a także nieprecyzyjna co do treści nauczania. Wprowadzono również opisy standardów osiągnięć celów edukacyjnych [Dziennik Ustaw z 2009 r. nr 56].

SYSTEM NAUCZANIA MUZYKI W KLASACH I–III PRZED REFORMĄ I PO REFORMIE Z 1997 ROKU

Wprowadzenie nauczania zintegrowanego w klasach I–III znacząco zmieniło sposób nauczania muzyki. Dotąd wychowanie muzyczne było oddzielnym przedmiotem, na realizację którego przeznaczona była jedna godzina tygodniowo. Po reformie z 1997 roku muzyka stała się jedną z wielu dziedzin edukacji, ściśle ze sobą zintegrowanych. Nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej decydował, ile czasu poświęci na realizację poszczególnych treści programowych. Z tej właśnie przyczyny edukacja muzyczna, mimo iż obecnie powinna być realizowana w wymiarze jednej godziny tygodniowo, praktycznie zeszła na plan dalszy, wypierana przez tzw. „ważniejsze” treści (polonistyczne, matematyczne).

Wojciech Jankowski, wypowiadając się na temat reformy oświatowej z 1999 roku zauważa:

[...] Tu, gdzie muzyka, wychowanie „dla muzyki i przez muzykę” jest szczególnie ważne (może najważniejsze?), a więc na etapie wczesnoszkolnym, muzyka jako przedmiot w ogóle nie istnieje, a jej elementy (w formie ogólnikowych hasełek) są rozproszone w całościowo ujętym nauczaniu początkowym [Jankowski 2006, s. 121].

PORÓWNANIE WYBRANYCH PROGRAMÓW NAUCZANIA MUZYKI W KLASACH I–III SZKOŁY PODSTAWOWEJ

W wyniku kolejnych reform oświatowych zmieniała się podstawa programowa. Na jej bazie konstruowano nowe programy nauczania. Cele edukacyjne z zakresu muzyki w klasach I–III zostały znacząco zubożone. Obrazuje to tabela na następnej stronie, która przedstawia zestawienie celów edukacji muzycznej zawartych w programach nauczania muzyki w klasach I–III szkoły podstawowej przed reformą i po kolejnych reformach oświatowych.

Przed reformą oświatową z 1999 roku obowiązywał **jeden program** nauczania początkowego opracowany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. W wyniku zmiany podstawy programowej zaczęły powstawać nowe programy, tworzone głównie przez specjalistów współpracujących z wydawnictwami edukacyjnymi. Nauczyciele mogli samodzielnie wybierać program nauczania, biorąc pod uwagę dobro dziecka, a także preferowaną filozofię pedagogiczną. Zmiany, jakie zaszły w programach nauczania muzyki, były znaczące i szły niestety w kierunku zubożenia treści. Pierwszy przedstawiony w tabeli 1 program (sprzed reformy oświatowej z 1999 roku) zawierał wiele szczegółowo określonych efektów nauczania. Drugi program cele kształcenia określał bardzo ogólnikowo. Natomiast trzeci – będący wynikiem ostatniej reformy z 2009 roku, choć w formie był bogatszy – obejmował znacznie uproszczone cele edukacyjne. Porównanie wybranych programów doprowadza do oczywistej konkluzji. Od ucznia kończącego obecnie pierwszy etap nauczania wymagać należy znacznie mniej niż od ucznia uczącego się muzyki 20 lat temu.

Tabela 1. Zestawienie celów edukacji muzycznej zawartych w programach nauczania obowiązujących w latach 1992–2009

Program Nauczania Początkowego klasy I–III opracowany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 1992 r.	Program Zintegrowanej Edukacji Wczesnoszkolnej w klasach I–III „Z Ekoludkiem w szkole” Haliny Kitlińskiej-Pięty z 1999 r.	Program Nauczania dla I etapu – edukacji wczesnoszkolnej „Szkoła na miarę” Teresy Janickiej-Panek z 2009 r.
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poprawnie śpiewa, gra w stopniu elementarnym na instrumentach (perkusyjnych niemelodycznych i melodycznych oraz flecie prostym) - wyraża muzykę ruchem oraz stosuje różne środki wyrazu muzycznego przy wszystkich tych formach działalności muzycznej - rozróżnia czas trwania, dynamikę, wysokość i barwę dźwięków - posiada podstawową znajomość zapisu rytmicznego w zakresie głównych wartości (równy podział wartości rytmicznych od całej nuty do szesnastki włącznie, z uwzględnieniem pauz i wartości przedłużonych kropką oraz podstawowych ugrupowań rytmicznych w taktach na $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$, $\frac{3}{8}$, $\frac{4}{8}$, $\frac{4}{8}$, $\frac{4}{8}$, $\frac{4}{8}$, $\frac{3}{8}$) - posiada znajomość zapisu na pięciolinii dźwięków w zakresie od c^1 do d^1 oraz dźwięku b^1: - potrafi twórczo przekształcać materiał muzyczny i kształtować najprostsze formy muzyczne (dwu- i trzyczęściowej budowy utworów oraz ronda) - słucha prostych utworów muzycznych oraz zauważa podstawowe cechy w zakresie wykonawstwa (głosy ludzkie, instrumenty), budowy (dwu- i trzyczęściowej oraz ronda), charakteru i nastroju - rozróżnia podstawowe cechy tańców polskich: krakowiaka, kujawiaka, oberka oraz walca 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - stosuje podstawowe środki muzyczne do wyrażania własnych myśli i odczuć - interpretuje ruchem zmiany dynamiczne słuchanych utworów muzycznych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - śpiewa piosenki ze słuchu, tworzy proste ilustracje dźwiękowe do tekstów i obrazów - tworzy improwizacje ruchowe do muzyki - aktywnie słucha muzyki i określa jej cechy, rozpoznaje podstawowe formy muzyczne - realizuje ruchem proste rytmy i układy rytmiczne, reaguje na zmiany tempa, metrum i dynamiki - rozróżnia podstawowe elementy muzyki i znaki notacji muzycznej - gra na instrumentach proste melodie i akompaniamenty - tańczy podstawowe kroki krakowiaka, polki lub innych tańców ludowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Program nauczania 1992; Kitlińska-Pięta 1999; Janicka-Panek 2009]

PORÓWNANIE WYBRANYCH PODRĘCZNIKÓW DO NAUCZANIA MUZYKI W KLASACH I–III

Przed reformą oświatową z 1997 roku wybór podręczników do muzyki nie był zbyt duży. Po jej wdrożeniu na rynku pojawiło się wiele nowych wydawnictw, które stanowiły konkurencję dla dawnego monopolisty – Wydawnictw Szkolnych i Pedagogicznych. Na bazie zmienionych programów napisano nowe podręczniki, dostosowane już do zintegrowanej formy nauczania. Po ostatniej reformie oświatowej w związku z rozpoczęciem nauki w szkole dzieci sześciolatków, podręczniki te zmodyfikowano i dostosowano do nowych programów, pojawiły się również zupełnie nowe propozycje.

Z podręcznika do muzyki autorstwa Leokadii Jankowskiej *Muzyka 3* [Jankowska 1987] korzystano do reformy z 1997 roku, kiedy w szkole obowiązywał system klasowo-lekcyjny, a lekcje muzyki realizowano w wymiarze dwóch godzin tygodniowo. W tym obszernym, liczącym 87 stron podręczniku materiał dydaktyczny łączył wszystkie formy aktywności muzycznej ucznia. Treści ułożone były zgodnie z zasadą stopniowego narastania trudności. Materiał był tak dobrany, aby umożliwić utrwalanie wcześniej poznanych wiadomości przy wprowadzaniu nowego problemu. Każdemu nowemu zagadnieniu przypisano po kilka ćwiczeń i opracowań muzycznych. Zastosowano również metodę fonogestyki. To bogactwo różnorodnych ćwiczeń stanowiło w dużej mierze o wartości tego właśnie podręcznika. Znajdowały się w nim liczne ilustracje, które były inspiracją do słuchania utworów muzycznych posiadających charakter ilustracyjny oraz zdjęcia przedstawiające osoby grające na różnych instrumentach. Były tam również teksty np. dotyczące instrumentów muzycznych, tańców narodowych czy też znanych kompozytorów, przeznaczone do samodzielnego czytania przez uczniów. Do utrwalenia wiadomości muzycznych służyły łamigłówki – zagadki i rebusy. W bogatym repertuarze znajdowały się zarówno polskie piosenki ludowe, jak i piosenki ludowe z innych krajów. Uzupełnieniem podręcznika była płytota.

Nauczyciele oceniali ten podręcznik jako dobry i ambitny, jednak zawierający zbyt trudne treści, możliwe jedynie do realizacji z uczniami uzdolnionymi muzycznie. Wielu nauczycieli nauczania początkowego jednocześnie nie radziło sobie z jego realizacją ze względu na zbyt słabe zawodowe przygotowanie muzyczne.

W podręcznikach, z których korzystano po reformie oświatowej z 1999 r., można zauważyć znaczne uszczuplenie treści programowych oraz wyraźną zmianę usytuowania treści muzycznych. Podręcznik *Z Ekoludkiem w szkole* to książka integrująca treści z zakresu edukacji polonistycznej, matematycznej, przyrodniczej, społecznej, plastycznej i muzycznej [Kitlińska-Pięta 1999]. Posiadała piękną szatę graficzną. Treści edukacyjne w podręczniku skupione były wokół jednego ośrodka tematycznego realizowanego w ciągu kilku dni. Piosenka była często tylko wprowadzeniem do zajęć albo ich podsumowaniem, nie służyła wprowadzeniu problemu muzycznego. Karta muzyczna w podręczniku najczęściej zawierała zapis nutowy piosenki, krótkie ćwiczenie (najczęściej rytmiczne) oraz jedno lub dwa polecenia wymagające pisemnej wypowiedzi. Muzyka przestała być oddzielnym przedmiotem nauczonym w systemie klasowo-lekcyjnym, a stała się jedną z edukacji. Duże rozproszenie treści muzycznych w podręczniku niezwykle utrudniało utrwalanie i powtarzanie wiadomości. Nauczyciel mógł korzystać z kasy magnetofonowej, na której

nagrane były piosenki oraz akompaniament do ćwiczeń muzyczno-ruchowych, a także utwory do słuchania. W podręczniku *Z Ekoludkiem w szkole* muzyka potraktowana była marginalnie. Świadczy o tym wiele przykładów. W ośrodku tematycznym – *Wędrówki po Polsce*, realizowanym w klasie trzeciej, znajdują się następujące zadania dotyczące edukacji muzycznej: słuchanie odgłosów morza, zabawa ruchowa ze śpiewem przy akompaniamencie z kasy, śpiewanie piosenki *Hej, żeglujże żeglarzu*. Na innej stronie podręcznika mamy zapis nutowy piosenki *W murowanej piwnicy* oraz krótką notatkę na temat tańca i gwary góralskiej. Poniżej ilustrację i krótką informację o trombicie. Kolejne ćwiczenia dotyczą już edukacji polonistycznej.

Podobnie sprawa wygląda z kolejnym podręcznikiem do nauczania zintegrowanego *Nowe już w szkole*, autorstwa Małgorzaty Piotrowskiej [Piotrkowska 2011]. Treści muzyczne w nim zawarte są jeszcze uboższe i rozproszone na wielu kartach ćwiczeń. Utrudnia to niezwykle utrwalenie poznanych wcześniej zagadnień. Zadania muzyczne przeplatają się z plastycznymi i umieszczane są w co drugim bloku tematycznym. Pozytywną cechą tego podręcznika jest umieszczenie tekstów piosenek na końcu książki. Umożliwia to wycięcie kartek i stworzenie praktycznego śpiewnika. Dużym wsparciem dla nauczyciela są oddzielne scenariusze zajęć muzycznych umieszczone w *Książce Nauczyciela*, jak również multibook, czyli interaktywny podręcznik. Na jednej z jego stron znajdują się następujące ćwiczenia, które z wykorzystaniem multibooka można wykonać na tablicy interaktywnej – „Wysłuchaj odgłosów zwierząt i dopasuj je do ilustracji” albo „Posłuchaj melodii polskich tańców narodowych i dopasuj je do opisów”, „Wysłuchaj arii z opery *Straszny dwór* Stanisława Moniuszki, określ rytm tej melodii i zaznacz właściwą ilustrację”. Ćwiczenia interaktywne są dla dzieci bardzo atrakcyjne. Niezwykle urozmaicają zajęcia, jednocześnie ułatwiając dopilnowanie poprawności ich wykonania przez całą grupę.

Od roku szkolnego 2015/2016 uczniowie korzystać mogą z nowatorskiego, interaktywnego podręcznika. W ramach programu Cyfrowa Szkoła na cyfrowej platformie edukacyjnej udostępnione zostały e-podręczniki do edukacji wczesnoszkolnej dla klas 4–6 szkoły podstawowej, a także do gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej. Dla szkoły podstawowej w planach jest przygotowanie 33 podręczników. Można z nich korzystać na komputerach stacjonarnych, laptopach, tabletach i smartfonach, czytnikach e-booków czy tablicy interaktywnej. Są dostępne z dowolnego miejsca, o dowolnej porze – oczywiście bezpłatnie. E-podręcznik poprzez różnorodne formy aktywności i różne formy przekazu, a także ćwiczenia interaktywne czy materiały multimedialne, ma ułatwić kształcenie umiejętności i budowanie wiedzy uczniów. W e-podręczniku dla uczniów klas I–III znajdziemy niezwykle świat ludzi i Zgrzyciaków – dziwnych stworów, które pomagają dzieciom w zgłębianiu tajemnic, rozwiązywaniu różnorodnych zadań. W e-podręczniku wyodrębniono bloki tematyczne związane z porami roku, w których realizowane są treści edukacji polonistycznej, matematycznej i przyrodniczej. Treści muzyczne potraktowane są zupełnie marginalnie. W temacie *Poznajemy instrumenty*, jako pierwsze pojawia się krótkie wprowadzenie, czyli historyjka tematyczna. Potem widzimy galerię instrumentów smyczkowych. Dziecko, klikając na dany instrument, może wysłuchać krótkiej informacji o nim, niestety nie może usłyszeć jego brzmienia. Przechodząc do kolejnego ćwiczenia, widzimy flety, ale ich brzmienia również nie usłyszymy. Ilustracje fletów zostały wykorzystane do realizacji treści matematycznych. Tematy umieszczone w klasie III nie są

bogatsze w treści muzyczne. Blok – *Galeria wielkich Polaków*, temat – *Muzyka Fryderyka Chopina* rozpoczyna krótka opowiadka z życia Zgrzyciaków, potem w galerii widzimy pomnik Chopina, odlew ręki, jego wizerunek na banknocie, ale – co dziwne – znowu nie usłyszymy żadnego jego utworu. W części *Jesień* w klasie III znajdziemy za to bardzo ciekawy film o filharmonii.

E-podręcznik jest ciekawą pomocą dydaktyczną, zawiera jednak zatrażająco mało treści muzycznych. Możemy mieć tylko nadzieję, że twórcy docenią rolę muzyki w edukacji najmłodszych i wzbogacą elektroniczne podręczniki o ćwiczenia rytmiczne, utwory do słuchania oraz prezentacje gry na instrumentach.

Reformy oświatowe doprowadzały do zmian w systemie nauczania, do nowelizacji programów, a co za tym idzie – do powstawania wciąż nowych podręczników. Zmiany te okazały się niekorzystne dla edukacji muzycznej na poziomie wczesnoszkolnym.

Nauczyciel, mając świadomość, że właściwie prowadzona edukacja muzyczna w klasach I–III ma fundamentalne znaczenie dla dalszego rozwoju ucznia w tym zakresie, powinien odpowiednio pokierować procesem kształcenia, stosując odpowiednie metody, formy pracy i materiały muzyczne. Musi dokonać wyboru programu nauczania, a także podręcznika, który jest jedynie narzędziem w rękach pedagoga. Od nauczyciela zależy, w jaki sposób i z jakim skutkiem będzie wykorzystywał zawarty w nim materiał.

Niestety zdarza się często, że kompetencje muzyczne nauczycieli kształcenia zintegrowanego nie są wystarczające. Problem ten zauważa wielu specjalistów. Niektórzy z ekspertów postulują dokonanie konkretnych zmian, takich jak wyodrębnienie edukacji muzycznej z nauczania zintegrowanego, a także dopuszczenie specjalistów do nauczania muzyki w klasach I–III. [Białkowski, Sacher 2010]

Zastanowić się można, jakie mogą być dalsze losy kształcenia muzycznego w edukacji wczesnoszkolnej. Z jakim bagażem doświadczeń muzycznych, z jakimi wiadomościami i umiejętnościami przekroczą próg szkoły podstawowej jej nowi absolwenci. O tym, czy kolejna reforma oświatowa (jej rozpoczęcie zaplanowano na wrzesień 2017 r.) zmieniając system nauczania, nowelizując programy, okaże się „łaskawa” dla edukacji muzycznej najmłodszych, dowiemy się później. Miejmy nadzieję, że tak się stanie, a nowe interesujące dla uczniów podręczniki będą idealnym wsparciem w trudnej pracy nauczyciela.

BIBLIOGRAFIA

- Białkowski Andrzej, Sacher Wiesława (2010), *Standardy edukacji muzycznej*. Warszawa: Fundacja „Muzyka jest dla wszystkich”.
- Janicka-Panek Teresa (2010), *Program nauczania dla I etapu – edukacji wczesnoszkolnej „Szkoła na miarę”*. Warszawa: Nowa Era.
- Mirosław Kisiel (2005), *Muzyka w zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej. Studium metodyczno-badawcze*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Jankowski Wojciech (2006), *Dlaczego z muzyką w szkole są kłopoty? Wybór prac diagnostycznych, informacyjnych i porównawczych*. Warszawa: Akademia Muzyczna im. F. Chopina.
- Kitlińska-Pięta Halina (1999), *Program Zintegrowanej Edukacji Wczesnoszkolnej w klasach I–III „Z Ekoludkiem w szkole”*. Warszawa: Wydawnictwo Edukacyjne ŻAK.
- Kitlińska-Pięta Halina, Orzechowska Zenona, Stępień Magdalena (1999), *Podręcznik z ćwiczeniami do nauczania zintegrowanego „Z Ekoludkiem w szkole”, klasa III, część 4*. Warszawa: Wydawnictwo Edukacyjne ŻAK.
- Książek Wojciech (2001), *Rzecz o reformie oświatowej 1997–2001*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Adam”.
- Jankowska Leokadia (1987), *Muzyka 3*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Lipska Ewa (1989), *Muzyka 3*. Warszawa: WSIP.
- Piotrowska Małgorzata (2011), *Podręcznik do nauczania zintegrowanego „Nowe już w szkole”*. Warszawa: Wydawnictwo Nowa Era.
- Popowski Ryszard, Grusiewicz Mirosław (2014), *Do jakiej kultury prowadzi współczesna powszechna edukacja muzyczna?*, „Wychowanie Muzyczne” 3/2014, s. 10–15.
- Program nauczania początkowego klasy I–III (1992)* opracowany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Warszawa: Wydawnictwo RREN.
- Weiner Agnieszka (2006), *Kompetencje muzyczne nauczycieli klas początkowych w okresie przemian edukacyjnych*, „Wychowanie Muzyczne” 4/2006, s. 5–11.

Selected music education textbooks for the grades I–III from the perspective of educational reforms in 1997–2011

SUMMARY:

The article examines music education textbooks for the 1st–3rd primary school grades. The author presents the main objectives of successive educational reforms. He describes chosen textbooks, used by pupils at different times – before and after successive educational reforms. He also presents an original interactive textbook, focusing on its musical content.

KEYWORDS: textbooks, music education, primary school, educational reform.

